

ТМ	Г. XXVI	Бр. 4	Стр. 615 - 631	Ниш	октобар - децембар	2002.
----	---------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 332.12+330.322
Прегледни рад
Примљено: 16.10.2002.

Симеон Момчев, Добрина Кенанска
Стопанска Академија "Д. А. Ценов",
Свищов, Бугарија

СЪЩНОСТ НА ОФШОРНИЈА БИЗНЕС

Резиме

Изхождајќи од етимологијата, думата "офшор" означаваше нешто извън брега, недалеку од крајбрежјето. И ако во минатото оваа дефиниција е била споредливо вярна (првата офшорна зона во современиот смисел на думата се појавува преку 60-те години и оваа са Бахамските острови), то денес кога офшорниот бизнис е добил бурно развој и офшорни зони се веќе и територии, дори немајќи излаз на море, оваа дефиниција веќе не е совсем вярна. Ето зошто најточното дефинирање денес би следвало да е "зад граница". Нај-општо казано офшорна зона е секоја друга држава, која ја нуди по-добри услови за бизнис по одношение на даночна система, конфиденциалност и т.н.

Клучови думи: офшор, офшорниот бизнис, офшорни зони

"Никой во оваа држава не носи каквито и да се задолженија, како морални, така и други, да организира своите дела и својата сопственост така, че даночните служби да можат да му брќнат во джоба по-дълбоко. Даночните служби притежават секојкви възможности, предоставени им од даночното законодавство, да изпразнят джоба на данкоплатеца. И данкоплатецот има също така право, оставајќи во рамките на законот, да прояви съобразителност за да предотврати опустошението на своја джоб од даночните служби."¹

¹ Лорд-судия на Великобритания Клайд, Интернет,
<http://www.consumoffshore.com/russian/offind/offuse.htm>

I. Изходни предпоставки

Днес, когато говорим за глобален свят, за глобализация в икономиката, под което се разбира преди всичко идеята за свободен световен пазар, глобална масова култура и световно "общество на знанието"²; когато интернационалните предприятия оперират на световния стоков и финансов пазар върху основата на високо развити информационни технологии и значението на производствения сектор намалява за сметка на разширяването на областта на услугите и особено на финансовия и информационен сървър; когато функциите на финансовите пазари вече не се свеждат до просто посредничество между търсенето и предлагането на капитал, финансовите активи са съвсем самостоятелен пазарен обект и борсата вече отразява повече очакванията, отколкото реалното развитие, се оказва, че в икономиката настъпват съществени, качествени изменения.

Всичко това предполага съвсем различен подход към икономиката. След отмяната на връзката между валутите и златния долар възникнаха наднационални финансови пазари, а благодарение на микроелектронните информационни и комуникационни възможности рязко нарастна обемът на обменяните информационни потоци, което предполага установяване на международни контакти в много по-широк обем и с по-голяма скорост.

Може да се каже, че от една страна капиталът започва да действа все по-автономно и не е свързан тясно с определени места за разполагане на производството и въобще на икономическата активност, а търси възможно най-добрите условия от гледна точка на разходите за издръжка. От друга страна вследствие на намаляващото значение на транспортните разходи, възможността да се внедри навсякъде еднакво високо ниво на технологии, а оттам да се произвежда висококачествена продукция на съпоставими цени, намалява конкурентните предимства на отделните национални стопанства и те са принудени да водят изострена конкурентна борба за привличането на инвестиции, като предлагат различни облекчения и привилегии. Навлиза се все повече в нов етап на международната търговия, при който контактите не са вече между определени контрагенти, които лично се познават и на тази основа си предоставят редица привилегии и отстъпки, а има един вид открита оферта от страна на самите национални стопанства, с която те предоставят редица облекчения и привилегии за конкретен вид икономически субекти и икономическа дейност.

Разбирането на глобализацията като свобода на движение на стоки, работна сила, капитал и информация, което предполага ома-

² За подробности виж Ат. Дамянов, "Управление на персонала", Свищов.1999, с. 9

ловажаването на държавните граници и държавните машини, изисква по-всеобхватно тълкуване на старото разбиране, че капиталът изследва, произвежда, финансира и продава именно там, където условията и възможностите за получаване на печалба³ са по-големи.

Глобалният инвеститор, търсейки по-благоприятни условия за инвестиране, отчита вече не само цената на суровините и материалите, не само цената на работната сила, но и такива условия като социални издръжки, благоприятни данъчни и финансови условия, както и занижени екологични стандарти. Това дава основание плащанията, които осъществява глобалният инвеститор и от които зависи крайният финансов резултат за него, да бъдат обособени в три основни групи:

1. Плащания за суровини, материали, енергоносители и т.н.
2. Плащания за работна сила.
3. Данъчни и сходни на тях плащания.

Съгласно "старото" разбиране, снижаването на плащанията от първите две групи чрез използване на сравнителните преимущества на отделните държави свидетелства за добро познаване на същността на мениджърската институция и за добро управление. Когато се заговори обаче за снижаване на данъчните плащания темата е едва ли не табу и е "неетично" да се говори за подобни мерки. Оправдано и "етично" е изнасянето на производството там, където ще са по-ниски първите два вида разходи. Такива условия предоставят слабо развитите държави и всъщност зад граница се изнасят "коминопушещите производства", производствата, замърсяващи околната среда. Освен това поради по-ниския екологичен стандарт в тези страни, санкциите за замърсяване на околната среда там са по-малки. Когато се заговори така да бъде организирана бизнесдейността, че да бъдат платени по-малко данъци, такси и т.н. държавни вземания, при това без да се нарушават законите в съответната приемаща държава, това се определя за неетично. Новото разбиране предполага третирането на данъчните плащания като не по-маловажна част от останалите видове плащания за осъществяването на икономическа дейност. И както снижаването на първите две групи разходи свидетелства за добър мениджмънт, така и снижаването на третата група плащания свидетелства за това, дори може да се каже и в още по-голяма степен. Мащабите на развитие на този сектор от икономическата дейност през последните години. *Според американската банка "Мерил*

³ С оглед избягване на противоречия в изложението вместо термина "печалба", а ще се говори за "финансов резултат" и се въвежда израза "редукция на данъчните плащания" в противовес на "бягство от данъка", който израз носи определен негативен заряд.

Линч" през декември 1996 г. частните капитали, депозирани във финансовите райски кътчета, са възлизали на 15% от световния БВП, или на 5 000 милиарда долара в сравнение с 1 500 милиарда долара през 1989 г.⁴

Изисква се тази дейност винаги да бъде в рамките на закона. Затова беше въведен термина "редукция на данъчните плащания" тъй като офшорната дейност включва не само простото снижаване или избягване на данъка, а и трансформацията му в друг вид плащане – например вместо да се плаща пропорционален данък печалба да се плаща фиксирана годишна такса.

Генезис на явлението "офшорен бизнес". За да бъде даден отговор на въпроса какво е офшорен бизнес би следвало да се проследи неговото зараждане и еволюцията му през вековете, за да се стигне до днешните сложни организационни форми за осъществяването му.

Проблемът за снижаването на данъчните плащания е вълнувал отделния икономически субект може би още от момента на възникването на данъчното облагане. Разбирането на офшорния бизнес като бягство от данъка в неговия отрицателен аспект би било неправилно. Когато се говори за офшорен бизнес трябва да се има предвид, че става дума за законно регламентирано от страна на съответната държава правно положение. Естествено една държава, за да прибегне до такава мярка би трябвало да има основателни причини. Какви биха могли да бъдат те? Върху основата на историческия опит могат да се обединят в две основни групи.

1. Когато една държава желае да присъедини отделна област или територия към себе си, обикновено тя предоставя на жителите на съответната зона определени привилегии и напълно или частично освобождава населението от данъчна повинност. Може да се каже, че от тук водят началото си днешните т. нар. "данъчни райове", които по правило са бивши колонии, на които метрополията е предоставила определени привилегии. Исторически погледнато един от първите случаи в този аспект е привилегията, която Англия дава през Средновековието на островите Гърнси и Джърси, но такива примери биха могли да се намерят и другаде и в по-ново време.
2. Когато държавата предоставя специфична преференция на определена категория чуждестранни икономически субекти, при запазване на нормалното си данъчно облагане за всички свои и чужди граждани, не включени в съответната

⁴ Вж. сп. Сега, Година II, бр. 28, 24-30 юли 1997.

категория. Развитието на тази логика във времето дава най-интересната част от съвременния офшорен бизнес. Исторически погледнато тези мотиви са се появили също през средните векове. Удачен пример в тази насока е Дубровнишката грамота на Иван Асен II (1230 г.)⁵, с която той освобождава от данъчна повинност дубровнишките търговци, осъществяващи дейност на територията на България. По този начин той е целял интензифициране на търговския стокообмен, а оттам и подобряване благосъстоянието на своя народ, т. е. същото което е движещ мотив и в съвременните офшорни зони от този тип – офшорните зони с нормално данъчно облагане, но предоставящи преференции за специфична категория дейност.

Всичко това дава основание да се твърди, че доколкото по този начин са се подобрявали възможностите за контакти и приобщаване едни към други на отделни държави, територии и народи, и имайки предвид, че офшорния бизнес е възникнал като явление исторически доста по-рано той е предпоставка за развитието на глобалните процеси.

От друга страна, протичащите през последните години процеси на глобализация, свързани с улеснената връзка между отделните територии, когато географската отдалеченост не е решаващ фактор, високите технологии и общото икономическо и социално развитие са предпоставка за бурното развитие на офшорния бизнес през последното десетилетие. Ето защо може да се твърди, че днес възникналият през Средновековието офшорен бизнес навлиза във фазата на своя разцвет и от локално явление се е превърнал в глобално.

Тук би следвало да се посочи, че предоставяйки облекчения на чуждестранни икономически субекти, при условие, че отговарят на определени изисквания, всяка държава има възможност да осъществява каквато намери за подходяща данъчна политика по отношение на местните лица. Доброто съчетаване на двете е предпоставка за повишаване благосъстоянието на държавата и нейните граждани. Това се потвърждава от данните на Световната банка за последните няколко години:

- През 1999 г. класацията на държавите по отношение на средната работна заплата е: 1. Люксембург, 2. Лихтенщайн, 3. Бермудските острови (всички много добри офшорни зони). За 2000 г. положението е същото като за сравнение – величината

⁵ За подробности виж: История на финансовата и кредитната система на България. Варна, 1981, с121-122.

на третите – Бермудските острови е \$41 495, а намиращите се на четвърто място САЩ – 31 910.

- За същата 1999 г. класирането според brutния вътрешен продукт на човек от населението е: 1. Люксембург, 2. Лихтенщайн, 3. Швейцария, 4. Бермудските острови (отново всички много добри офшорни зони).

По отношение броя на офшорните зони и количеството на регистрираните в тях компании съществуват различни мнения, но се счита, че офшорните зони са над 60 – 70, регистрираните в тях компании – над 1,5 – 2 милиона.⁶

Всичко това дава право да се смята, че **офшорния бизнес е предпоставка за развитието на глобализацията и в същото време резултат от глобализирането на световната икономика.**

Офшорни зони и Свободни икономически зони. За по-пълното изясняване на същността на офшорния бизнес е уместно да се направи паралел между офшорни зони и свободни икономически зони. Между тях съществуват редица прилики, но и принципни разлики.

Корените на офшорният бизнес са далеч назад във времето. Същото важи и за Свободните зони – първите възникват по крайбрежието на Средиземно море още в края на XVI в. Един от първите примери е провъзгласяването на статус на свободно пристанище на италианския град Генуа през 1595 г.⁷ Сравнително по едно и също време става и тяхното налагане в съвременния им вид – за офшорните зони то е 60-те години на нашия век, докато една от първите държави в света, приела закон за учредяване на Свободна зона е Южна Корея (01.01.1970 г.). Официално признатата дефиниция за Свободна зона (зона "порто-франко") е дадената в VIII допълнение към Конвенцията от Киото, приета през 1973 г. В нея като зона "порто-франко" се определя част от територията, на която стоките се разглеждат като обекти, които се намират извън границите на националната данъчна система и поради това не подлежат на задължителен митнически и данъчен контрол.⁸

Може да се обобщи, че приликите между двата вида зони се заключават най-вече в следното:

⁶ Виж за подр.: Горбунов, А. Оффшорный бизнес и управление компаниями за рубежом. ИНФРА-М, М., 1997.

⁷ Кузменко, В. П. и Кузнецова, Л. И., http://asterix-st.niurr.gov.ua/ru/publication/economy/kuzmenkoSEZ_ru.htm, "Економика предприятия", 1999, № 2-3, с 24-25

⁸ Кузменко, В. П. и Кузнецова, Л. И., http://asterix-st.niurr.gov.ua/ru/publication/economy/kuzmenkoSEZ_ru.htm, "Економика предприятия", 1999, № 2-3, с 24-25

- Двете явления възникват доста назад във времето и са породени от строга икономическа логика;
- Целта е привличането на инвестиции в съответните зони чрез предоставянето на митнически и данъчни преференции и цялостно улесняване на бизнеса.

Въпреки, че преследваната цел е сходна, съществуват и редица принцитни различия, които могат да се формулират по следния начин:

- Офшорните зони предоставят преференции изключително само на чуждестранни лица;
- Докато Свободните зони целят привличането на инвестиции, които да бъдат вложени под една или друга форма в реално производство или осъществяване на движение на стоки в тях самите, то офшорните зони изрично изискват да не се извършва никаква дейност на тяхна територия – там единствено се регистрират компаниите с цел водене на бизнес някъде другаде;
- В условията на валутна и политическа нестабилност, офшорните зони се използват не само за снижаване на данъчното облагане, но и като място, предлагащо защита на капиталите и имуществото от местни и политически рискове;
- Офшорните зони са удобни за защита на собствеността от преследване от страна на кредитори, изнудвачи и от явна или скрита конфискация;
- Офшорните зони са удобни като място за натрупване и акумулиране на средства както за бъдеща дейност, така и за бъдещи поколения;
- Офшорните зони предлагат защита на интелектуалната собственост и получаването на доходи от нея;
- Офшорните зони подпомагат по-голямата гъвкавост на бизнесдейността;
- Офшорните зони гарантират конфиденциалността на бизнесдейността;
- Офшорните зони улесняват достъпа до международните валутни пазари;
- Офшорните зони подпомагат физическата емиграция на отделните лица.

От всичко казано се вижда, че макар и да имат много сходства, офшорните зони и свободните зони са доста различни и офшорните зони са много по-многообхватни и специфични.

II. Видове офшорни зони

Задълбочено изследване на офшорния бизнес е свързано с изясняването на видовете офшорни зони, на изискванията, на които те трябва да отговарят, за да могат да станат действителни офшорни зони, а не номинални т.е. само като пожелание и амбиция.

Офшорните зони са много разнообразни по отношение на преференциите, които предоставят и като особеност за осъществяването на офшорен бизнес в тях. Сложността идва и от дефинирането на самото понятие офшорна зона, а оттам и определянето на техния брой. И действително *"всяка нация, друга, а не вашата, удовлетворява дефиницията за офшорна зона. Като финансов смисъл една чуждестранна юрисдикция може само да привлече фондове на граждани от други държави, ако предлага финансови или законови предимства, невъзможни в къщи. Успешните зони обхващат тези големи финансови и законови предимства и изместват други страни, състезаващи се в привличането на интернационални фондове. Инвестирайки извън собствената си страна Вие повече не сте обвързани с ограничителни закони, а всъщност се радвате на по-облекчените, перспективни закони на друга страна – закони, които Ви позволяват по-добре да изпълните една или повече важни финансови цели".⁹*

Съгласно разбирането, че офшорните зони са места, които предоставят на чуждестранните икономически агенти специфични преференции и най-вече облекчено данъчно облагане на дейността. Офшорните зони в света са може би около 70. Това прави всеки опит за групиране и класифициране малко или повече условен, а и варирането във всяка група би било доста значително поради големите разлики между отделните зони, обусловени исторически, политически и географски. Възможни са няколко критерия за тяхното групиране.

1. Според юрисдикцията:

1.1. *Самостоятелни държави и независими територии.* Към тази група се причисляват Холандия, Унгария, Лихтенщайн, Люксембург, Монако, Англия, Панама, Кипър, Ирландия, Белиз, Западно Самоа и др.

1.2. *Зависими територии, щати, кантони и т.н.* Тук се отнасят американските щати Делауер, Невада, Уайоминг, Ню Йорк; някои кантони в Швейцария; територии като Холандски Антили, Британски Вирджински острови и др.

⁹ Вж. Голдстейн, Ар. Какво представляват офшорните зони и офшорните компании.....цит, съч., с. 18.

Това разделение илюстрира разбирането, че офшорни зони са не само бивши колонии, но и напълно самостоятелни държави, които с цел привличане на чуждестранни инвестиции целенасочено предлагат преференции и облекчения за определен тип чуждестранни икономически агенти.

2. Групиране по географски принцип

2.1. *Европа*: Австрия, Андора, Ватикана, Гибралтар, Гърнси, Гърция, Джърси, Ирландия, Кампионе, Кипър, Лихтенщайн, Люксембург, Мадейра, Малта, Ман, Монако, Олдърни, Сарк, Унгария, Холандия, Швейцария.

2.2. *Азия и Океания*: Бахрейн, Вануату, Дубай, Западна Самоа, Йордания, Калмикия, Кук, Лабуан, Маршалови острови, Науру, Обединени Арабски Емирства, Питкърн, Света Елена и зависими територии, Сингапур, Филипини, Хонконг, Южна Джорджия и Южни Сандвичеви острови.

2.3. *Африка*: Занзибар, Канарски острови, Либерия, Мавриций и Сейшелски острови.

2.4. *Северна и Южна Америка*: Ангуила, Антигуа и Барбуда, Аруба, Барбадос, Бахамски острови, Белис, Бермудски острови, Британски Вирджински острови, Делауер, Кайманови острови, Коста Рика, Монсерад, Невада, Невис, Ню Йорк, Панама, Пуерто Рико, Сен Винсент и Гренадини, Търкс и Койкос, Уайоминг, Уругвай и Холандски Антили.

Чрез това групиране се показва, че офшорните зони не са изолирани в определен регион, а са глобално явление. Явно е, че в битуващото у нас разбиране за офшорните зони не е изяснена тяхната същност и разпространеност.

3. Групиране съобразно възприетата правна система.

3.1. *Правна система, основана на принципите на английското обичайно право*. Тук са зони като: о. Ман, Аруба, Гибралтар, Британски Вирджински острови и др.

3.2. *Правна система, основана на принципите на римското гражданско право*. Като пример могат да се посочат Австрия, Швейцария, Холандия и др.

Третирането според правната система е една от най-важните принципни разлики между различните видове зони, която предопределя голяма част от техните особености, условия за регистриране на компании.

4. Групиране в зависимост от вида дейност, подходяща за осъществяване от компаниите, регистрирани в офшорните зони (за основа на тази класификация се ползва класификацията, направена от А. Горбунов).¹⁰

4.1. *Компании от холдингов тип.* Подходящи за регистрация зони са: Холандия, Холандски Антили, Швейцария, Австрия, Кипър, Люксембург, Гибралтар, о. Ман, Лихтенщайн.

4.2. *Търговско посреднически компании.* Подходящи са: Гибралтар, О. Ман, Швейцария, страните от Азиатско-тихоокеанския регион, Джърси, Невис, Бахамски острови.

4.3. *Компании с финансов профил.* Подходящи са: Бермудски острови, Бахамски острови, Барбадос, Кипър, Кайманови острови, Гърнси, о. Ман, Лихтенщайн, Търкс и Койкос, Сингапур и др.

Тази класификация илюстрира разбирането, че изборът на офшорна зона не е предопределен от нейната географска близост, а от специфичните условия, които предлага и много често е по-подходящо да се избере малко известна, но удачна за целите офшорна зона.

За получаването на още по-задълбочена представа за същността на офшорния бизнес се обобщават в няколко групи условията, на които трябва да отговарят офшорните зони за да бъдат те реални.

Първо, най-важно условие за да бъде третирана една зона като офшорна е тя да предлага по-ниски или никакви данъци за определена категория чуждестранни икономически агенти.

Второ, условието за конфиденциалност. За да е привлекателна офшорната зона трябва да гарантира много строго банковата тайна, както и цялата информация, засягаща собствеността на съответната компания или влог. Неспазването на това условие е причина някои утвърдени до скоро зони да губят привлекателност (напр. Швейцария).

Трето, условието за политическа и икономическа стабилност. Съществуват територии, които предлагат много изгодни условия, но поради тяхната политическа или икономическа нестабилност те са по-скоро номинални, отколкото реални офшорни зони (напр. Калмикия).

Четвърто, свобода на движение на капитала и трансфера на валута.

Пето, наличие на удобни транспортни и най-вече комуникационни връзки.

¹⁰ Виж за подр.: Горбунов, А. Оффшорный бизнес и управление компаниями за рубежом. ИНФРА-М, М., 1997.

III. *Практически аспекти на избора на офшорна зона*

Естествено е да се търси възможно най-доброто решение на въпроса "коя е най-добрата зона?", и тогава ответният отговор е – "най-добра за кого?". Това означава, че клиентът трябва да осъзнае, че изборът на офшорна зона зависи преди всичко от проблема, който трябва да се разреши. От тук произтича и мнението, че при класифицирането на видовете офшорни зони не са толкова важни групирането по юрисдикции, географски принцип или извършвана дейност, колкото възприетата правна система, от която се определят особеностите, условията по регистрация и т. н.

Вълнуващ се оказва и въпросът "Колко ще струва това?". Лаконичният отговор гласи, че в крайна сметка ще получите услуги и ползи точно толкова, за колкото сте си платили или с други думи цената се покачва с изискванията на клиента. Самото определяне на общата сума е доста абстрактно. Така например при учредяване на компания или тръст, в зависимост от самата зона, се има предвид минимално допустимия размер на уставния капитал, който неминуемо рефлектира върху таксата за учредяване. Друг фактор, на който обикновено клиентите не обръщат внимание, но който има първостепенно значение, се отнася до мащаба на предполагаемата дейност. Една е ситуацията, когато офшорен тръст е създаден, за да управлява чужди инвестиции, съвсем друга е, когато офшорна компания притежава огромен инвестиционен портфейл, ежедневно сключва сделки и осъществява значителен оборот на капитала. Към цената оказват влияние някои допълнителни процентни надбавки, в зависимост от опита, както и разходи, свързани със заплатата на местния директор, услугите на секретаря, такса за местния юридически адрес и т.н. ... Желанието за получаване на пълна текуща информация за дейността на тръста, както и представянето ѝ в специално предписана форма също се отразяват върху крайната сума.

Не по-лесно е и определянето на название на компанията. Особено когато трябва да се съобразят възприетите допустими наименования или пък ако целта на клиента е запазване преди всичко на неговата конфиденциалност. Във връзка с последната, съществуват зони, които изискват съобщаването на минимум сведения и те се оказват особено апетитни за някои клиенти, които желаят компанията да функционира нормално, без да е необходимо разкриването на реалния собственик. Причините могат да бъдат от легален характер, но не се изключва и незаконен такъв. Точно заради това зоните, които изискват представяне пред местните власти на всевъзможни сведения, включително и финансов отчет, макар и безупречни в други отношения, често се подминават от клиентите. Приемането на съмнителни клиенти обаче, крие сериозни опасности за офшорната зона, тъй като едва ли има такава, която публично иска да бъде

обвинена в укриване на издирвани престъпници, печелещи от пране на пари, контрабанда на оръжие, трафик на наркотици и пр., с което да сложи черен печат върху репутацията си на световен офшорен център.

Ако названието на компанията, както и конфиденциалността не са толкова важни за клиента, колкото издирването на надеждни тръстови услуги, то тогава със сигурност той трябва да се обърне към зона, която има традиции в тръстовото законодателство. Вниманието заслужава да се отдели и на способността на тръста или корпорацията лесно да сменят местонахождението си посредством преместване на юридическия адрес от една в друга офшорна зона. Тази възможност за реакция се изисква, особено когато се допуска появата на различни конфликти от социален, политически и/или икономически характер. В случай, че тръстът цели изграждането на сигурна защита на капиталовложенията си както и бариери пред преследващи кредитори, се препоръчва едновременното регистриране на тръст и отделна компания в различни офшорни юрисдикции, така че активите да могат бързо и лесно да бъдат премествани. Очевидно основната функция на този ход е компанията да затруднят доколкото е възможно преследването на активите от кредиторите, така че разходите за това преследване значително да превишават доходите от евентуален успех. При тези обстоятелства много от кредиторите прекратяват преследването и оттеглят своите претенции.

Като цяло става ясно, че офшорните зони от една страна и клиентите от друга имат своите въпроси и проблеми за разрешаване, но би могло да се каже, че те си предоставят взаимно облаги и двете страни се чувстват удовлетворени и желаят да работят заедно. Не толкова обаче е отношението към офшорните юрисдикции на една трета страна, представена от силите, които искат да ограничат влиянието на съвременния офшорен бизнес в световната икономика. Кой са те, какво целят и защо?...

IV. Атаки срещу офшорния бизнес

Атаките на развитите държави срещу съвременния офшорния бизнес започват скоро след неговата поява. И докато в началото те са по-скоро хаотични, впоследствие те имат все по-организиран характер и достигат своя своеобразен връх към 2000 година. Паралелно с това изкрystalизира и целта на самите атаки – докато това в началото е преди всичко борбата срещу наркотиците и мръсните пари (трябва да се прави разлика между неплатени данъци и пари от престъпления), постепенно истинската цел се измества в посока борба срещу банковата тайна като цяло и заедно с това (и дори може би на първо място) борбата срещу данъчните системи на офшорните зони.

Началото¹¹ на тези атаки поставят сключваните през 70-те години съглашения от типа MLAT (Mutual Legal Assistance Treaty) – Съглашения за взаимна юридическа помощ между САЩ и страни като Швейцария, касаещи разкриването на банковата тайна в случаи на сериозни углавни престъпления *с изключение на избягването на данъчните плащания*. В по-късните варианти на тези съглашения се появява вече и избягването на данъчните плащания като престъпление.

80-те години бележат настъплението на драконовски закони срещу прането на пари и банковата тайна.

През 1989г. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) създава нова организация под наименованието Financial Action Task Force (FATF). През април 1990г. FATF публикува 40 препоръки за борба срещу прането на пари (модифицирани през 1996 г.), където като най-важна задача се посочва премахването на банковата тайна. Препоръките 15-17 на практика превръщат банките в доносници за своите клиенти, а не в бизнеспартньори.

През 1999г. FATF заявява, че е подготвила "черен списък" на страните, които недостатъчно сътрудничат на ОИСР в борбата с прането на пари (публикуван на 22.06.2000г и от 15 нарочени държави 12 са офшорни).

През 1998 г. ОИСР взема решение, изискващо предприемането на сурови мерки против страните, които се използват от някои лица или фирми с цел снижаване на данъчните си плащания. През април 1998 г. тя подготвя доклад на тема "Вредна данъчна конкуренция: нарастващ глобален проблем", който се явява база за разгръщането на широкомащабно настъпление срещу международния офшорен сектор.

През февруари 1999 г. по инициатива на "Голямата седморка" е създаден Financial Stability Forum - Форум за финансова стабилност, чиято основна задача е разширяването на сътрудничеството между националните и международните надзорни органи с цел укрепването на стабилността на световната финансова система. В рамките на този форум е създадена Работна група по офшорните финансови центрове. През април 2000 г. е публикуван "Report of the Working Group on Offshore Centres", в който се отбелязва, че термина "офшор" често се асоциира със съмнителна и незаконна дейност, която едва ли не се явява причина за международните финансови кризи. По мнението на тази група (респективно на Форума) офшорната дейност не оказва неблагоприятно въздействие на световната

¹¹ Вж. Серединов, Э., "Реструктуризация международного офшорного сектора", Вестник Ассоциации российских банков № 18, 2000г.

финансова стабилност, при положение, че върху тази дейност се осъществява надлежен контрол и надзорните органи си сътрудничат със съответните органи на другите страни.

На 26.06.2000 г. е публикуван най-важният от всички списъци, а именно – списъка на 35 държави, които по мнението на ОИСР осъществяват "вредна данъчна конкуренция" – все офшорни зони, но са изключени офшорните зони, членки на ОИСР като Люксембург, Швейцария, САЩ и Великобритания.

Вредна ли е "вредната данъчна конкуренция"?

В публикувания през 1998 г. едноименен доклад на ОИСР под "вредна данъчна конкуренция" се има предвид предоставянето от дадена страна на данъчни облекчения на чуждестранни компании и лица. В този доклад страните с данъчни облекчения условно са разделени на две групи:

1. Страни с преференциален данъчен режим, които потенциално могат да станат "данъчен рай".
2. Страни, които отговарят на критериите "данъчни райове".

Към първата група са отнесени само страни-членки на ОИСР, които разполагат със свободни икономически зони или предоставят на чуждестранните компании отстъпки за определен вид дейност. В списъка влизат общо 20 страни като Финландия, Ирландия, Италия, Португалия, Люксембург, Швеция, Гърция, Австралия, Швейцария, Турция, Канада и др. В съответствие с директивата на ОИСР, преференциалния данъчен режим в страните-членки трябва да бъде отстранен в течение на пет години т. е. към април 2003г. Към страните не изпълнили изискването могат да бъдат приложени санкции, които в доклада са наречени "защитни мерки".

ОИСР е разработила следните основни критерии за данъчен рай:

- а) Отсъствие на данък или наличие на символичен такъв върху печалбите на чуждестранните компании;
- б) отсъствие на ефективен обмен на информация за дейността на офшорния сектор;
- в) недостатъчна прозрачност на офшорния сектор или отсъствие на необходимия надзор над неговата дейност;
- г) създаване в страната на чуждестранни компании без тяхното присъствие на местния пазар или ограниченото им обслужване от местни резиденти.

Отчитайки всичко това, ОИСР съставя предварителен списък на данъчните райове в който влизат 47 страни (по-късно редуцирани до 41). На тези офшорни зони е даден срок до края на 2005 г. да от-

странят вредната данъчна практика и да съблюдават международните стандарти в областта на прозрачността, обмена на информация и въвеждането на честна данъчна конкуренция.

Защитници на тезата на ОИСР за "вредно данъчно съревнование", един от които е Карло Пинто¹², изхождайки от определението за данъчно съревнование като усъвършенстване на стопанството на една страна (спрямо чуждестранни юрисдикции) повишаваща неговата конкурентноспособност по пътя на по-ниското данъчно облагане на местния бизнес или привличане на чуждестранни инвестиции, правят опит да разграничат и противопоставят едно на друго "добро" и "лошо" данъчно съревнование.

"Доброто" данъчно съревнование цели повишаване на конкурентноспособността на националния бизнес чрез намаляване на преките данъци и други облекчения по отношение на печалбата, получена в рамките на държавата. То принуждава правителството да поддържа политика на разумно ниво на обществените разходи.

"Лошо" данъчно съревнование е когато намаляването на данъчната тежест цели привличане на чуждестранни инвестиции. Конкурирайки се по този начин правителствата губят значителна част от дохода от данъци, акумулират по-малко средства, което в крайна сметка ограничава възможностите им за финансиране на обществени разходи.

*Борбата за привличане на чуждестранни инвестиции –
естествен стремеж за всяко правителство*

Няма обективно основание да се приеме логиката за "добро" и "лошо" данъчно съревнование. Не случайно представители на посочените в "черния списък" държави зададоха риторичния въпрос "Вредно данъчно съревнование? За кого?". Един от принципите на суверенитета на една държава е нейното право самостоятелно и в *свои* интерес да събира данъци на своята територия. И е напълно естествено ако едно правителство не прави неразумни разходи (например прекалено раздут военен бюджет) или пък данъкоплатците са много, данъчната ставка да е значително понижена.

Офшорните зони по принцип са малки територии, бедни на кавкито и да са суровини и единственото им предимство би могло да се търси най-вече по отношение на условията за туризъм. Населението им също не е голямо, а и не поддържат голям административен персонал и армия. Освен това известно е, че нуждата от социални

¹² Вж. Pinto, C. "Harmful tax competition within the European union: concept and overview of certain tax regimes in selected member states", http://www.lof.nl/artikel/harm_tax.html

разходи намалява при подсигуреност на населението със самостоятелни доходи.

Ще илюстрираме идеята с един практически пример:

Населението на Британски Виржински Острови (една много добра офшорна зона) е около 23 000 човека. На територията на Британски Виржински Острови са регистрирани близо 400.000 ИВС (Международна бизнес компания – най-разпространената организационна форма в офшорния бизнес – тип закрито акционерно дружество). Ако всяка от тях плаща годишно на бюджета само \$300 (колкото е минималната годишна такса), приходите в бюджета на Британски Виржински Острови от офшорни компании ще бъдат около \$120 000 000, или над \$5 200 на човек! И това без да правят нищо на територията на Британски Виржински Острови и съответно без да конкурират местните икономически субекти.

Това е, което се вижда на повърхността. Много повече Британски Виржински Острови (а и останалите офшорни зони) печели от туризъм (доходите от отрасъла са водещи за почти всички офшорни зони). На какво се дължи това? На обстоятелството, че са най-красивите места в света ли? Едва ли. Те несъмнено са красиви, но това все още не е всичко.

Всяка една компания от типа закрито акционерно дружество (като ИВС) е длъжна ежегодно да провежда събрание на акционерите. Ако по закон тези събрания трябва да се провеждат по месторегистрация (в Британски Виржински Острови не е така) и се регламентира минимален брой на акционерите двама (а нищо не пречи в закона да са посочени трима, четирима и т.н.) всеки би могъл да си представи за какви суми става дума, които се отчитат като приход от туризъм, макар, че заслугата за тях се дължи изцяло на обстоятелството, че съответната зона има регламентиран офшорен бизнес. Ако всички ИВС имат само по двама акционери това означава 800 000 акционера. Нека само половината от тях решат да проведат годишното си събрание на Британски Виржински Острови и съчетаят с годишната си отпуска (вземайки съответно още един човек със себе си и изкарвайки само 5 дни на Британски Виржински Острови). Това прави 4 000 000 човекодни. Ако всеки разходва "само" \$200 на ден (само хотела е \$150-160), тогава би се получило \$800 000 000 годишно "приходи от туризъм" (над \$34 700 на човек от населението)!

Ето защо, когато се говори за офшорен бизнес винаги трябва да се има предвид, че при него е налице съчетание на интересите на активната страна – икономическият субект, редуциращ данъчните си плащания и пасивната, приемащата страна. Срещу постановките в доклада на ОИСР има основателни възражения. В него не се прави разлика между две различни понятия: укриване на данъци и редуциране на данъчните плащания чрез законни методи (регистрацията

офшорна компания става самостоятелен юридически субект, подчинен на законодателството на страната, където е регистрирана).

Това се признава и от голяма част от държавите-членки на ОИСР, особено от САЩ¹³ и вече се забелязва известна преориентация на атаките най-вече по отношение на прозрачността на международния офшорен сектор и ликвидирани на банковата тайна.

Симеон Момчев, Добриня Кенанска, Бугарска

СУШТИНА ОФ ШОР БИЗНИСА

Резиме

Полазећи од етимологије, појам *оф шор* (off shore) означава нешто што је ван, али близу обале, негде недалеко на приморју. Мада је у прошлости тај појам био релативно истинит (прва оф шор зона настаје 60-их година на Бахамским острвима), данас, када се оф шор бизнис убрзано развија и када се као офшорне зоне испољавају територије без излаза на море, та дефиниција није више релевантна. Ево због чега најтачније дефинисање данас морало би бити 'ван границе'. Најопштије речено оф шор зона може бити свака друга држава која нуди боље услове за бизнис својим пореским системом, конфиденцијалношћу итд.

Кључне речи: оф шор, оф шор бизнис, оф шор зоне.

¹³ Писмо до Конгреса на САЩ в подкрепа на тази идея бе изпратено от 200 водещи американски икономисти, сред които нобеловите лауреати М. Фридман и Бюканън.